

משוחחים עם הבנים

הגוף שלי - 2

בראשית

ב, כה

וַיְהִי שְׁנֵי הָעָרִים הָאֵדָם וְאֵשֶׁתוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ.

ספורנו: כי אז היו כל פעולותיהם וכל אבריהם לעשות רצון קונם בלבד, לא להשיג תענוגות נפסדות כלל, באופן שהיתה פעולת המשגל אצלם כפעולת האכילה והשתיה.

מלבי"ם: כי עדיין לא אכלו מעץ הדעת ולא התאוו עוד תאוות בשרים ואברי ההולדה היו להם כאברים שבהם יאכלו וישתו ולא יתבוששו. שהתשמיש היה רק לקיום המין לכן לא התבוששו. שהבושה בגלוי הערוה הוא רק מפני שהיא מעוררת אל התאוה וציורי זנונים, שלא ידעו מהם כלל.

1. כיצד אפשר להיות ערום ולא להתבייש בכך?

2. מדוע הסופרנו והמלבי"ם מדמים את המשגל למעשה האכילה והשתיה ואומרים שלא היה בכך תאוה, הרי בפעולות אלו יש תאוה?

נראה שכפילות הפסוק "שניהם ערומים" מלמדת שלא הייתה התייחסות לאברי ההולדה ולכן אדם וחווה היו דומים, לכן צריך להדגיש "אדם ואשתו".

הרמב"ן טוען שהאדם מטבע בריאתו היה חלק מהבריאה, ובעת שאכל מעץ הדעת קיבל את האפשרות לבחור.

3. מה הקשר בין האפשרות לבחור לרגש הבושה? מדוע האפשרות לבחור יצרה לאדם התייחסות שונה לאיבריו ומעשיו?

4. למה הרמב"ן מכנה את האפשרות לבחור כ"מידה אלוהית"?

5. כיצד האברבנאל מחבר בין תאוות המין לבין העורלה?

6. לדעת האברבנאל מהי כוונת חז"ל שאדם הראשון נולד מהול?

בראשית

ב, ט

וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נִחְמָד לְמֶרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע.

רמב"ן: האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת [שנולד], כאשר יעשו השמים וכל צבאם פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה. ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו בדבר או בהפכו לטוב או לרע, ולכן נקרא "עץ הדעת טוב ורע" כי ה"דעת" יאמר בלשוננו על הרצון.

והנה בעת הזאת [בגן עדן] לא היה בין אדם ואשתו המשגל לתאוה אבל בעת ההולדה יתחברו ויולידו, ולכן היו האיברים כולם בעיניהם כפנים והידיים ולא יתבוששו בהם. והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב, בין לו בין לאחרים, וזו מידה אלוהית מצד אחד ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה.

והנה לא נצטווה אדם הראשון במצוות המילה, לפי שאדם בתולדתו היה בלתי נוטה אל המפורסמות ואל התאוות הגשמיות והיה נמשך אחר שכלו להיותו יציר כפיו של הקב"ה, לכן לא היה מזיקה בו הערלה ולא נצטווה להמול, וזה הוא שאמרו חז"ל שנולד מהול... ומפני זה אומר אני שצווה הקב"ה את אברהם במצוות המילה כדי לתקן את אשר עיוות אדם הראשון, כי הוא באכלו מעץ הדעת נטה לתאוות המשגל יותר מהראוי.

אברבנאל
בראשית יז, ט

רבי יצחק אמר: [אדם הראשון] מושך בערלתו היה [משך את עורו כדי שלא ייראה כמהול], כתיב הכא "וְהָמָּה כְּאָדָם עֲבָרוּ בְרִית" וכתוב התם "אֶת בְּרִיתִי הִפְרֹה".

מהרש"א: לא מצינו שנצטווה אדם על המילה אלא שהיה נולד מהול... והיה מושך ערלתו אחר כך.

רמב"ם הלכות מילה ג,ח: הניח ערלתו או משכה, אף על פי שיש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא.

שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: איזה מעשים נאים – של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם? אמר לו: של בשר ודם נאים.

אמר לו טורנוסרופוס: הרי השמים והארץ – יכול אדם לעשות פיוצא בהם? אמר לו ר' עקיבא: לא תאמר לי בדרך שיהם למעלה מן הכריות, שאין שולטין בהם, אלא בדרך שיהם מצויים בבני אדם.

אמר לו: למה אתם נמולים? אמר לו: אף אני הייתי יודע שאתה עתיד לומר לי כן, לכן הקדמתי ואמרתי לך: מעשי בשר ודם הם נאים משל הקדוש ברוך הוא. הביא לו ר' עקיבא שבולים וגלוסקאות [מאפים], אמר לו: אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר ודם – אין אלו נאים? הביא לו אניצי פשתן [גבעולי פשתן לא מעובד] וכלים [בגדי פשתן] מבית שאן [שהיו יודעים כעדינים ומשובחים]. אמר לו: אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר ודם – אין אלו נאים?

אמר לו טורנוסרופוס: הואיל והוא חפץ במילה, למה אין הולד יוצא מהול ממעי אמו? אמר לו ר' עקיבא: ולמה שררו [השלייה] יוצא עמו ואמו חותכתו? ולמה אינו יוצא מהול? לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא לישאל את המצוות אלא כדי לצרף אותם בהן.

7. למה אדם הראשון היה מושך בעורלתו? את מה הוא ניסה להדגיש או להסתיר?

8. למה המושך בעורלתו אין לו חלק לעולם הבא, הרי הוא מהול ויש לו תורה מעשים טובים?

רבי עקיבא התווכח פעמים רבות עם טורנוסרופוס הרשע, כשרבי עקיבא מייצג את דת ישאל והנציב הרומאי את התרבות הגוף הרומאית.

9. לאור דברי רבי עקיבא לאן האדם שייך, לגופו הערל או לגופו המהול?

10. אם המילה נחשבת כשבח לאדם מדוע היא נעשית כשהוא תינוק ועדיין לא בר-דעה?

11. מה רוצה רבי עקיבא ללמד בהשוואתו את מעשה המילה למאפה או בגד?

12. התרבות הרומאית האמינה שלאדם יש גורל קבוע מראש (דטרמיניזם), כיצד הדבר בא לידי ביטוי במדרש?

אסיף מחשבות

- האם ישנן יתרונות לחוסר הבושה שהייתה טרם חטא גן-עדן? האם העובדה שהבושה הגיעה לאחר החטא מלמדת על חסרון שיש בה?
- האם הייתי רוצה שגופי יהיה כקודם החטא, ותאוות המין תהיה כאכילה ושתייה?
- האם יש רגעים שאני מוכן לוותר על ההתמודדות ל"התנהג כאדם" ולהיות חופשי כבהמה?
- אילו מעשים אני בוחר לעשות כדי לבנות את קומתי האלוקית?

הדרכה לשיח – הגוף שלי

מתבגרים רבים מתמודדים עם הבושה שמתלווה להתפתחות הגופנית, לקול שנשבר באמצע משפט, לגומלניות של הרגלים שהתארכו, לתחושות הקשות לאחר נפילה בהוצאת זרע. הגוף פתאום הופך למנוכר. הגוף שכל השנים היה מקור להנאה ומשחק – נהפך למקור של התמודדות.

יפה היא התייחסות התורה לגוף ולעירום "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֶרְוִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׁשׁוּ". גופו הטבעי של האדם אינו מבייש, הוא יצירתו המופלאה של הבורא. אין בגוף דבר להתבייש בו מחמת עצמו, אלא הבושה הגיעה בשלב מאוחר יותר כתוצאה ממעשה החטא. כשם שהכלב אינו מתבייש בגופו ובהתנהגותו כיוון ששייך לחוק הטבע, כך האדם בראשיתו היה חלק מהטבע. (כלב בייתי אינו מתבייש, הוא מפחד מתגובותיו המאשימות של בעליו).

לאחר שאכל אדם הראשון מעץ הדעת ניתנה לו "הבחירה", לאדם ניתנה אפשרות לחרוג מטבעו – וברגע זה ניתנה גם הבושה והאשמה. זו "המידה האלוהית" שמדבר עליה הרמב"ן, כיוון שבממלכת הטבע האדם הוא היחיד שקיבל את האפשרות לבחור את מעשיו. לכן אדם לא מתבייש בנשימתו או בפעילות מערכת העיכול – כיוון שאין בה מימד של בחירה.

נדמה זאת לתאוות האכילה, חתול לא רוצה לאכול ממתקים ולא מתמכר מעצמו לאלכוהול, הוא עשה את מעשיו על פי טבעו. אך אדם יכול לאכול מאכלים שמזיקים לבריאותו, בכמויות גדולות, או שפוגעים בהתנהגותו ובערכיו – לכן ניתנה לו הבושה כדי לשמור על עצמו. כך הוא "תופס" את עצמו ומבין שהוא פוגע בעצמו ומדרבן את עצמו להפסיק.

האברבנאל מבטא זאת באומרו שהאדם הראשון לא הצטווה על הסרת העורלה, כיוון שהעורלה היא חלק מהגוף הטבעי. כשאדם היה טבעי הוא עשה את כל דבריו כפי הראוי והצריך, לכן העורלה הייתה חלק מאישיותו. רק לאחר שחטא והכיר בכך שעליו לעבור תיקון היה צורך שהאדם יצטווה על המילה. הסרת ה"עורלה" מסמלת את תיקון הבשר.

מספרים חז"ל שאדם הראשון היה "מושך בעורלתו", הוא ניסה להסתיר את העובדה שהוא מהול. שמא, התכוון לבקש להחזיר את המצב לקדמותו, או שמא ביקש לוותר על השינוי שנולד כמהול. הדבר מתקשר לדברי חז"ל שם בגמרא שאומרים שהיה מין, שכפר בטובתו של מקום.

הרעיון מתקשר לדברי הרמב"ם שאדם שמושך בעורלתו אין חלק בעולם הבא, כיוון שבמעשיו הוא מתכחש לתפקידו עלי אדמות, והוא מנסה לחיות כבהמה. דבר המעיד שגם התורה שלמד ומעשיו הטובים אינם אמיתיים, אלא עשה אותם כיוון שעשאם מתוך תועלת לגופו או למוחו.

בסיום, הובאו דבריו של רבי עקיבא אודות מצוות המילה, שמעשי ידי האדם נועדו לתקן את הבריאה. לאחר החטא ניתן כוח בידי האדם להגביה או להשפיל את עצמו ואת העולם כולו יחד עימו. לבחירה שלו יש כוח רב בעולם. וזו בדיוק המחלוקת של רבי עקיבא עם הנציב היווני, התרבות היוונית טוענת שהעולם קבוע, טבעי – לכן אין לאדם בחירה אמיתית וכל מעשיו ידועים מראש תחת חוקים, ורבי עקיבא טען שבחירתו של האדם לתקן את העולם. המחלוקת ביניהם נסובה אודות העורלה, שטרונסורפוס טוען שהבריאה קבועה ולכן לא ניתן לשנות משלמות הגוף, בעוד שרבי עקיבא מוכיח שתפקיד האדם לשנות את עצמו וסביבתו.

מתוך הדברים ניתן לדבר על "המצפון" שמכווין אותנו לצפון, שלא נלך לאיבוד בעולם התאוות. על מקומה הראוי של הבושה, שטובה היא במקום שסטינו מדרך הישר, אך אין להתבייש בגוף עצמו כיוון שהוא מתנה מאת הבורא, וגם הבושה צריכה להיות במקום של בחירה שגויה ולא במקום שלא ניתן מראש לשנות.